

Dr. h. c. Kito Lorenc (1938–2017)

Foto: Maćij Bulank

Dnja 24. septembra 2017 zemře w Budyšinje w swojim 80. žiwjenskim lěće basnik, přełožowar a literarny wědomostnik Kito Lorenc. Ze swojim mnohostronskim a wobšěrnyim tworičelskim wukonom zawostaja wón skutkowny dopokaz za žiwjensku móc serbskeje kultury w němsko-słowjanskim konteksće, kotryž je w swojej jónkrótnosći zdobom wotkazanje potomnikam.

Kito Lorenc narodži so 4. měrca 1938 w Slepom jako syn drjewoweho překupca a kontoristki. Staršej njewobknježeštaj serbsćinu, a tak njeběchu młodemu Christophej Lorenzej knihi jeho dźěda Jakuba Lorenca-Zalěskeho, mjez nimi „Kupa zabytych“ (1931), hač do wopyta Choćebuskeje Serbskeje wyšeje šule a jeje internata w lětach 1952–1956 přistupne. Serbsko-němska dwurěčnosť charakterizuje wot wšeho spočatka biografiju basnika, kotryž dósta, kaž sam pisaše, wot swojeho serbskeho dźěda „wjeršowu staturu“ („Versstatur“), wot němskeho dźěda pak „zbytk natury“ („Restnatur“). Po zakónčenju šule studowaše 1956–1961 na Lipsćanskej uniwersiće slawistiku. Nimo fundowanych znajomosćow serbskeju rěčow zdoby sej Lorenc přistup k dalšim słowjanskim rěčam, z kotrychž pozdžišo w nahladnym wobjimje do serbsćiny přełožowaše resp. přebasnješe. 1961 wuńdže jeho přeni zwjazk basnjow „Nowe časy – nowe kwasy“, napisany hišće delnjoserbsce, z tekstami „ze studentskich lět“, w kotrychž wobjednawa so hižo splećenje serbskeje kultury, lužiskeje krajiny kaž tež modernizacije resp. industrializacije.

Po studiju zwoła tehdyši direktor Instituta za serbski ludospyt, Pawoł Nowotny, młodeho slawista Lorenca do Budyšina, hdžež dźěłaše zhromadnje z Jurjom Młynkom a druhimi na wotkryću a spřistupnjenju serbskich literarnych stawiznow. Wosebje w běhu 1960tych lět spisa Lorenc, kiž zezna 1964 składnostnje wudaća wuběrka basnjow Handrija Zejlerja w němskim přełožku za njeho wotnětka wažneho Johannes Bobrowskeho, rjad literarnowědomostnych nastawkow, mjez nimi „Dokumentacije demokratiskeho ludoweho basniskeho tworjenja z druheje połojcy 19. lětstotka“ (1961), „Wólny wjerš Jana Lajnerta. Pospyt metriskeje analyzy basnje ‚Wrjós rózki‘“ (1965) abo „Die literarische Kommunikation zwischen J. Bobrowski und den Sorben. Zur Charakteristik ‚kleiner Literaturen‘“ (1968). Bobrowski bě Lorenca w swojim „sebjezrozumjenju jako serbski

basnik“ posylňi, a tak poradži so paralelnje k „wědomostnemu džětu za wšědny chlěb“ epochu tworjacy dwurěčny basniski zwjazk „Struga. Bilder einer Landschaft. Wobrazy našeje krajiny“ (1967), z kotrymž su po Walteru Koschmalu „spočatki bikulturelneje poetiki“ zwjazane. Z tym bě zdobom jasne, zo bu wobmjezowanje na literarnowědomostne skutkowanje dorostowemu slawistej přewuske, a tuž woteńdže Lorenc jako dramaturg do Serbskeho ludoweho ansambla. W 1970tych lětach wuńdžeštej dalšej zwjazkaj basnjow „Kluče a puče“ (1971) a „Flurbereinigung“ (1973). Wot lěta 1973 přewza Lorenc zamołwitosć za mnohe lětdžesatki wuchadźacy rjad „Serbska poezija“, wobstajnje roscacy kompendij stawiznow serbskeje poezije, kotryž wujewja ze swojej editoriskej kwalitu na njepětrjehene wašnje wědomostnje kubłany wid basnika. Lorenc bě z tym swoju specifisku poziciju we wobłuku serbskeje literatury a kultury kaž tež we wotpowědnym slědženju namakał – runjewon idealne wuchadźišćo za jeho w 1970tych lětach wukonjane literarnohistoriske zakładne slědženje za knihu „Sorbisches Lesebuch. Serbska čitanka“, kotraž wuńdže 1981 jako wjac hač sydomstowstronska publikacija w oktawnym formaće. Čitanka, swědomiće zestajena a wobšěrnje komentowana, sta so z husto wužiwanaj pomocu za Serbow kaž Njeserbow, haj z epochalnym podawkom w „procesu sebjedorozumjenja serbskeje literatury“, kaž pisaše Lorenc w předstowje.

Lorenc bě w tutym času hižo swobodnje skutkowacy spisowaćel – to bě zmužity a rizika wědomy rozsud za wuměłsku njewotwisnosć w systemje, kotryž tajkej swobodže njedowěrješe a kotryž njebě zwólniwy, přinoški, haj měžniki serbskeje literatury a literarnych stawiznow, kotrež nastawachu zwonka za to předwidžanych institucijow, na přiměrjene wašnje připóznawać. Lorenc njepřisłušeše žanej wěstej skupinje (byrnjež jeho k tak mjenowanej „Sakskej basniskej šuli“ ličili, z kotrejež prominentnymi zastupjerjemi kaž Heinzom Czechowskim abo Adolfom Endlerom haješe intensiwnu wuměnu). Wón njebě tež džěl NDRskeho undergrounda, ale bě ze swojimi wuběrnymi znajomosćemi serbskeje literatury, swojej wjacerěčnej přeložowarskeje kompetencu kaž tež přez zbožowny zwisk mjez originarnym tworjenjom a rěčnym wědomjom „quasi swójska uniwersita“ (W. Koschmal), kotruž dyrbjše Lorenc po swojim zjawnym protesće přećiwo wuzamknjenju Adolfa Endlera ze Zwjazka spisowaćelow NDR přećiwo swojej woli wustorčeny twarić a hladać. Wosebje 1984 wozjewjeny dwurěčny wuběr „Wortland“ wobtwjerdži jónkróćnu poziciju basnika, kotryž bě wot 1970tych lět tež zamołwitosć za literarny dorost přewzał. Jeho poetika njewuwi so jenož we wobłuku džěćacych basnjow („Die Rasselbande im Schlamassellande“, 1983; „Rymarej a dyrdomdej“, 1985) abo erotiskeje lyriki („Ty porno mi“, 1988), ale přiběrajoy do směra konkretneje poezije, wo čimž swědčeše najdoslědnišo hižo do přewróta nastaty, ale hakle 1990 wušły zwjazk „Gegen den großen Popanz“. Tu bě so Lorenc doskónčnje rozžoňował z pytanjom za přiměrjenym ramikom za sebjewědomu, dynamisku serbsku kulturu pod wuměňjenjemi NDR, wo kotryž bě so 1967 hišće tworićelisce prócował.

Nowe cyłkowne položenje po zjednoćenju němskeju statow wotewri jemu nowe pola skutkowanja; tak wustupi w 1990tych lětach jako dramatar a poskići z kruhom „Die Wendische Schifffahrt“ grandioznu panoramu wuwica a dynamiskosće serbskeje kultury, kotraž słuša ze swojej estetiskej rozhladnivosću k najkedžbyhódnišim wukonom w stawiznach serbskeje dramatiky. Tež na wědomostnym a editoriskim polu radža so jemu dalše směr postajace džěła; tak wozjewi w léće 1999 zasadny nastaw (nastaty hižo 1991) wo metodiskej zaběrje ze serbskej literatury pod wjacezmyslnym titlom „Die Insel schluckt das Meer“, w kotrymž rozložuja so wšelakore dimensije wjacerěčnosće jako konkretneje formy bikulturality a sebjezrozumjenja („Bikulturalität und Selbstverständ-

nis“ je titul dalšeho wažneho přinoška z lěta 1994). Wuznamne edicije sčěhowachu kaž 1992 wušła zběrka načasneje serbskeje literatury „Aus jenseitigen Dörfern“, dalši wjeršk bě wobšěrna antologija „Das Meer. Die Insel. Das Schiff. Sorbische Dichtung von den Anfängen bis zur Gegenwart“ z předšłowom Petera Handki, wozjewjena w lěće 2004. W zdžěla krótkich wotstawkach publikowaše Lorenc dalše zběrki basnjow w serbskej a němskej rěči, wudospołnjene ze swědomiće wubranymi přeložkami ze słowjanskich literaturow kaž z ruskeje, pólskeje abo českeje. Wuzběhnyć měli so mjez druhim „die unerheblichkeit berlins“ (2002), „Podomk“ (2010), „Windei in der Wasserhose des Eisheiligen“ (2015) abo „Zymny kut“ (2016). Mjeztym zo běchu so jemu do lěta 1990 myta abo wuznamjenjenja jenož wuwzaćnje spožčeli, mjez nimi 1974 myto Heinricha Heiny, tola hakle 1990 myto Čišinskeho (założene hižo lěta 1956), je Lorenc runje w minjenych džesać lětach žnjał – dawno zasluženu – kedźbnosć tež w formje počesćenjow. 2008 přija čestny doktorski titl, jemu poskićeny wot Drježdžanskeje Techniskeje uniwersity; 2009 dósta Lessingowe myto Swobodneho stata Sakskeje, 2012 myto Petrarci a 2016 Christiana Wagnerowe myto. Dołholětné přećelstwo z Peterom Handku wotblyšćuje so we wuběrku basnjow, kotryž wobstara Handke a kiž wuńdže 2013 składnostnje 75. narodnin Lorenca w nakładnistwje Suhrkamp.

Tutomu wozjewjenju, kotrež wuwabi šěroku kedźbnosć, přidružichu so edicije rozbrojenych, ale tež za Lorenca wažnych spisow ze wšitkich tworićelskich fazow, mjez nimi eseje a noticy pod titlom „Der zweiseitige Beitrag. Wěsty dwustronski přinošk“ (2015). Wo tute wudaće postarašaj so Lorencowaj dołholětnaj přećelej a šulerjej Ruta Thiemanowa a Franc Šěn. Wo předwidžanu ediciju svojich wědomostnych nastawkow njemóžeše so Lorenc, kiž je hač do kónca po svojich strowotnych móžnosćach njesprócnijwe na běžnych projektach džěłał, wjac wosobinsce starać. Njebě jemu tež popřate, zo by dožiwił publikaciju přenjeje wulkeje wědomostneje monografije wo svojim džěle, kotruž dokónči Walter Koschmal runje k jeho smjerći.

Serbja a Němcy zhubja z Kitom Lorencom epochalnu literarnu a wědomostnu wosobinu, kotraž je nimale sama nic jenož wotkryće, ale tež wuwice serbskeje literatury na niwow zběhnyła, kotryž sebi wjac hač jenož respekt zasłuži. Witalnosć serbskeje kultury w 21. lěstotku je cyle bytostnje tež zaslužba Kita Lorenca.

Christian Prunitsch